

oud nieuws

Uitgegeven door de historische vereniging van Krimpen aan de Lek 'Crempene'

Nr. 26, oktober 2021

Beste Crempenaren,

Bij deze nieuwsbrief ontvangt u tevens de agenda voor de komende ledenbijeenkomst en dat is best bijzonder. Zoals het er nu naar uitziet gaan wij elkaar voor het eerst in twee jaar weer ontmoeten.

Dat wil nog niet zeggen dat alles weer als vanouds is, want de nog van kracht zijnde coronamaatregelen vereisen dat wij genoodzaakt zijn u te vragen bij binnenkomst uw coronatoegangsbewijs te tonen. Zonder dit bewijs mogen wij u niet binnen laten. Dus vergeet u het alstublieft niet.

Vanwege het vaak gedwongen thuiszitten in de afgelopen twee jaar en misschien ook wel door het grote aantal verhuizingen in het dorp is er kennelijk bij velen van u behoorlijk opgeruimd. Wij hebben namelijk de laatste tijd, meer dan anders, de nodige schenkingen in de vorm van oude voorwerpen, boeken, foto's e.d. mogen ontvangen. Hiervoor zeggen wij u hartelijk dank.

In de nieuwsbrief vindt u o.a. een bijdrage van Willem Eerland, het eerste deel van de geschiedenis van J&K Smit. Jarenlang een begrip niet alleen in ons dorp maar ook in de wijde omgeving.

Zoals in eerdere nieuwsbrieven gezegd, stellen wij dergelijke bijdragen van leden zeer op prijs. Dus denkt u een leuk verhaal te hebben, laat het ons dan weten. Eveneens krijgen wij graag reacties op de nieuwsbrieven, zoals wat u interessant vindt en wat minder geslaagd is. Dat wetende kan de kwaliteit van onze nieuwsbrieven alleen maar verbeteren.

Voor nu wensen wij u veel leesplezier en wij hopen u woensdagavond 3 november te ontmoeten in de grote zaal van het Cultuurhuis.

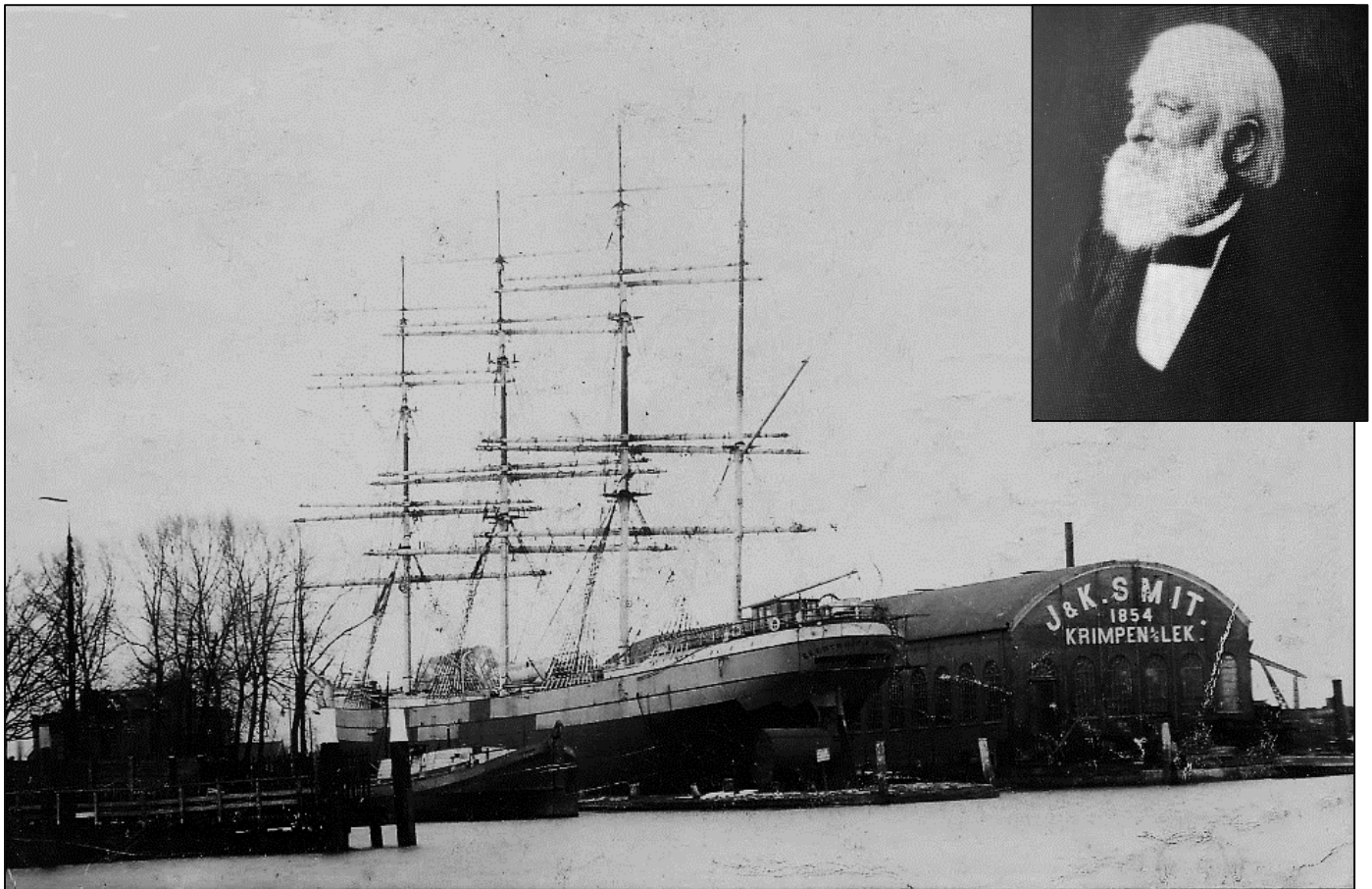
Namens het bestuur,
Voorzitter Hans Dekker

Onderstaande tekst is overgenomen uit Spiegel der Zee, 2020/1 (met toestemming van Willem Eerland)

De werf van J&K Smit Krimpen aan de Lek, deel 1

Als jullie nog een keer willen kijken naar misschien wel de oudste helling van Nederland dan moeten jullie opschieten, want ook die staat op het punt te verdwijnen, zo luide de strekking van een mail van Ries de Jong, naast platbodemzeiler ook oud-havenloods. Het betreft de restanten van de helling van J&K Smit in Krimpen aan de Lek. Een vastgoedontwikkelaar heeft vergaande plannen om het gehele terrein een metamorfose te laten ondergaan. Een bezoek was aanleiding om in de historie van deze werf te duiken.

Door Willem Eerland m.m.v. Wim de Bruijn

Op een mooie middag kregen Wim de Bruijn en schrijver dezes een uitgebreide rondleiding door Ries de Jong en Gijs Vonk (oud medewerker van J&K Smit). Het inspirerende bezoek aan de oude werf en langs de verschillende havens, met inderdaad de fundaties van zowel de langs- en dwarshellingen als van de oude kraanbaan, voerden ons terug in de tijd. In eerste instantie naar de andere kant van de rivier, naar Kinderdijk, want daar was in 1847 de werf van Jan Smit overgegaan op zijn twee zonen Jan en Kees. Jan sr. was een broer van de legendarische scheepsbouwer Fop Smit, Ambachtsheer van Nieuw-Lekkerland en eigenaar van de bekende *Noach*-clippers (zie SDZ 1988.1)

Jan had zijn Schaapjes op het droge en ging rentenieren op het moment dat zijn zoons klaar waren om de zaak over te nemen. Die zoons hadden al op veertienjarige leeftijd afscheid moeten nemen van hun onbezorgde jeugd toen zij de school verlieten. Sommige van hun vriendjes gingen naar zee, andere kwamen op een lijnbaan, op een boerderij of op de binnenvaart te werken. Van de twee broers was Jan (1824) de oudste en hij ging in de leer bij de Scheepswerf van Van Duijvendijk, een werf bovenstrooms van Lekkerkerk. Zijn broer Kees (1826) volgde na twee jaar. De werf van Van Duijvendijk was zo'n anderhalf uur lopen vanaf hun huis in Kinderdijk. De werf begon in de zomer om zes uur 's morgens en eindigde 's avonds om zeven uur en als het druk was later. Als de jongens om een uur of half negen thuiskwamen, was het snel naar bed voor een 'Boerennacht' tot half vier de volgend morgen. En voor vijven waren ze dan, weer of geen weer, alweer onderweg. Soms in de sneeuw, regen of dikke mist. Het enige dat nooit verveelde was het panorama onderweg. Zij liepen het hele stuk over de dijk met aan de

ene kant de polder en aan de andere kant de rivier de Lek en daar was altijd wat te zien. Altijd schepen en de beweging van het water en juist daarin was een Smit altijd geïnteresseerd. Zij leerden op de werf alles over scheepsbouw en houtbewerking. Bij het uitzoeken van het hout bij de balkengaten, waar de stammen werden gewaterd, gaven zij hun ogen en oren de kost en leerden waarom de ene balk bruikbaar was en de andere niet. Zij leerden alles over de verschillende houtsoorten, die te herkennen waren aan de geur, kleur en nerf. Houtsoorten als Noord Amerikaans wit eiken, Live oak, pitch pine, Oregon Pine en de vele andere soorten, die op dat moment werden gebruikt in de scheepsbouw.

Vervolgens werkten zij ook mee met het buigen van de gangen boven rietvuur, terwijl met natte zakken de vlammen werden gedoofd wanneer het hout ging schroeien. Misschien wel net zo belangrijk waren de gesprekken met hun maten. Zij hoorden over hun thuissituatie, over de bittere armoede die daar vaak heerste zodra een werk werd stilgelegd. Deze ervaring tekende de twee broers voor de rest van hun leven in belangrijke mate en het zou er tot hun dood voor zorgen dat zij sociaal betrokken bleven bij het wel en wee van de mensen die niet allen bij henzelf in dienst waren, maar ook daarbuiten.

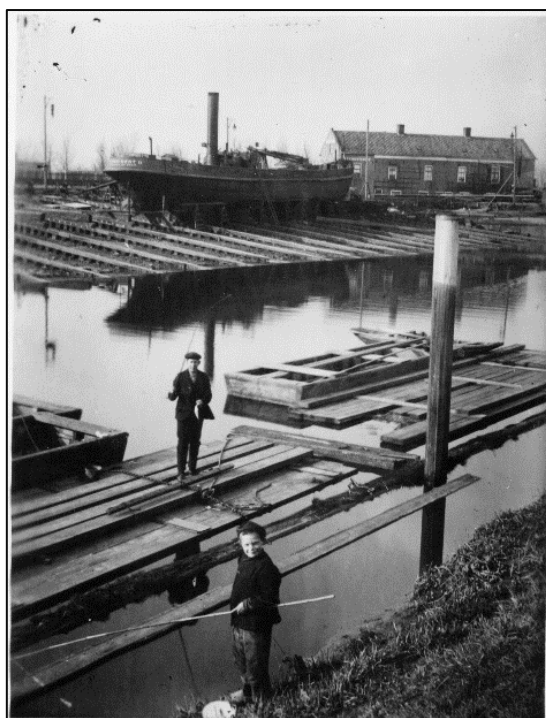
Eigen werf voor Jan en Kees

Zoals gezegd kregen deze uit de kluiten gewassen knapen van respectievelijk 23 en 21 jaar oud in 1847 de leiding op hun eigen werf. De broers gingen verder onder hun eigen naam Jan en Kees Smit. Zij leenden van hun vader *f* 21.000, van hun zwagers Murk Lels en J.H. Coert *f* 5.000 en zelf brachten zij *f* 440 per persoon in. Voor het gehele terrein moest daarna *f* 100 per jaar pacht worden opgebracht, plus de rente op het geleende kapitaal. De boekhouding zou verzorgd worden door hun zwager Murk Lels, die hiervoor *f* 300 per geleverd schip ontving. Murk Lels (1813) stamde uit een bekende zeemansfamilie en was dat jaar met Jans en Kees' zuster, Ottolina, getrouwd. Het was bepaald geen makkelijke tijd om een werf te beginnen. De economische crisis in binnen- en buitenland volgden elkaar op en het werd er in 1847 niet beter op omdat uitgerekend in dat jaar, ook hier in Holland, na een aantal mislukte aardappel oogsten, ernstig hongersnood werd geleden. Hier en daar braken ook broodoproeren uit met doden tot gevolg. Niet dat de God vrezende bevolking uit de Alblasserwaard op zou staan tegen het gezag maar toch.

Aanvankelijk namen Jan en Kees slechts twee mensen aan, die de werf in orde moesten maken. Er werd gereedschap gekocht, bijvoorbeeld in Dordrecht bij Veth voor *f* 51,20. De twee mensen kostten per dag *f* 0,825 per persoon. De Smitten waren zuinig en wat zelf gemaakt kon worden werd zelf gemaakt. Er werden bijvoorbeeld losse ramen op de kop getikt die gebruikt werden voor de eerste werkplaats.

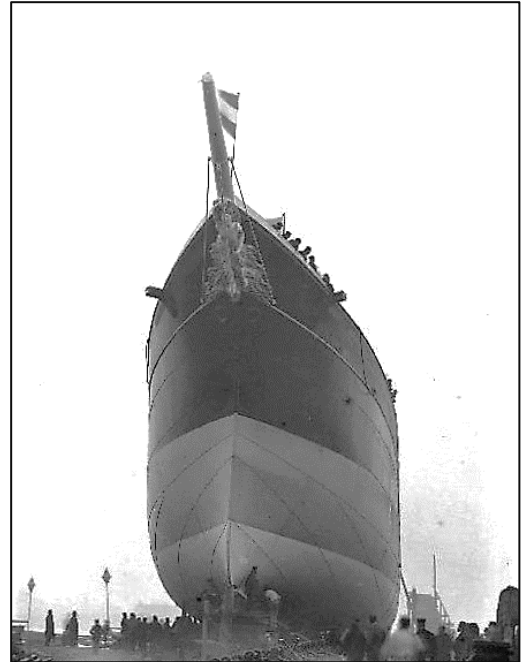
Eerste opdracht

Al twee maanden na de oprichting kregen zij hun eerste opdracht. Op 13 maart 1847 werd de kiel gelegd voor de bark Eersteling. Een opdracht voor een rederij die onder boekhouderschap van Murk Lels zou komen. Het was toen gebruikelijk dat dit 'partenrederijen' werden genoemd, omdat de aandelen, parten genaamd, over meerdere personen of rederijen waren verdeeld. Het voordeel was dat de aandeelhouders ook vaak toeleveranciers waren van het deels eigen schip. Op de partenlijst van de *Eersteling* zien we dat Cornelis Smit het merendeel - 32 - van de aandelen had. De rest werd onder gebracht bij familie waaronder

Murk Lels, Jan Smit en ook Jan en Kees Smit zelf. Kennelijk was de broers dus al werk toegezegd voordat zij de werf overnamen. Cornelis Smit uit Alblasterdam was er een voorstander van dat er meer werven langs de Noord en de Lek kwamen.

Op 30 augustus 1848 werd de *Eersteling* te water gelaten. Een relatief lange bouwtijd maar hierbij moeten we bedenken dat er met slechts 12 mensen aan werd gewerkt. Later werden er meer mensen in dienst genomen en werden de bouw tijden aanzienlijk bekort. In de tussentijd was wederom een grote opdracht in de wacht gesleept en wederom door tussenkomst van Cornelis Smit. Bovendien besloot kort daarop ook de familie, wederom onder boekhouder Lels, een nieuw schip te besteden. Dat werd de bark *Cornelis Smit*. Zo konden de broers de werf draaiende houden ondanks de economisch gezien zware tijden. Zij werkten hard maar waren behalve scheepsbouwer ook tegelijk koopman en assuradeur. Daartoe reisden zij iedere dinsdag naar de beurs in Rotterdam, waar zij zitting hadden in het toenmalige Fransche Koffiehuis, een plek waar zij de Rotterdamse reders ontmoeten.

J&K Smit, Krimpen aan de Lek

Uiteindelijk draaide de werf, onder andere door het vele reparatiewerk, zo goed dat er uitgebreid moest worden. In Kinderdijk was uitbreiding op dat moment niet mogelijk vandaar dat men verder ging kijken.

Aan de overkant van de Lek lag buitendijks een terrein dat zich goed leende voor het doel dat de Smitten voor ogen hadden. Op 21 september 1853 werden deze percelen aangekocht voor in totaal f7675,95. Besloten werd dat Kees de werf in Krimpen zou gaan leiden en Jan in Kinderdijk de honneurs zou blijven waarnemen. Het nieuwe terrein werd opgehoogd met de grond die vrijkwam bij het uitgraven van de havens. Afgezien van de benodigde graafwerkzaamheden werd ook hier eenvoudig begonnen. Er werd een klein loodsje gebouwd, dat op 1

december in gebruik werd genomen. Twee weken eerder was de *Padang*, van rederij Minderop & Van Heel uit Rotterdam in de haven gekomen ter reparatie. De bark was in verschillende stormen zwaar beschadigd en aan de nieuwe werf de eer de herstelwerkzaamheden uit te voeren. Er werd een stelling om het schip gebouwd waarna werd begonnen met het ontmantelen van de *Padang*. De zetgang, berghouten, hek, hekbalk, stijlen boven water en nog veel meer delen moesten vervangen worden. Zelfs enkele complete gangen. Er werd voorlopig met zes man gewerkt. Uiteindelijk duurde de *klus* veertien maanden. Vanaf toen werd de Krimpense werf “Padang” genoemd. Dat het gedegen werk aan de *Padang* goed was bevallen

bewijst een brief die de kapitein na de eerstvolgende reis aan zijn reder stuurde. Hij schrijft dat het schip ‘charmant’ zeilt en dat zij ondanks het slechte weer volledig hecht en waterdicht was gebleven.

Werk voor de overheid

Ook de eerste nieuwbouw liet niet lang op zich wachten, aan de oostkant was inmiddels een kade aangelegd. In maart 1857 vertrok het voor Murk Lels gebouwde nieuwe schip *Krimpen aan de Lek* van 371 ton voor haar eerste reis. In 1857 werd ook de rederij op de Lek opgericht. Een stoombootmaatschappij die de dienst tussen Culemborg en Rotterdam onderhield. Naast Kees Smit waren J.H. van Santen en B. Pot de andere bestuursleden.

In 1858 werd er bij de overheid ingeschreven voor de bouw van twee schroefstoomschepen. Hoewel de belangstelling van andere Nederlandse werven ook zeer groot was, werd de opdracht aan J&K Smit gegund. Een schip werd op Kinderdijk gebouwd en het andere, de *Zr. Ms. Cornelis Dirks*, in Krimpen. De bouw bracht zeer snel veel problemen met zich mee, onder andere ook omdat de bouwer zich tot in de finesses aan het bestek diende te houden. Bovendien was er maar één set mallen die zowel in Kinderdijk als Krimpen moest worden gebruikt. Het is dan ook niet vreemd dat er al tijdens de bouw een uitgebreide briefwisseling tussen Smit en de verantwoordelijke mensen bij de marine ontstond, over zaken in het bestek die niet uitvoerbaar waren en uiteindelijk natuurlijk over veel meerwerk. Smit schrijft bijvoorbeeld: ‘Bij het plaatsen der bouten in de voor en achter slempbouten vinden wij een verschil tussen de opgaaf in het bestek en de plaatsing door de commandeur naar de opgegeven mallen’.

Uiteindelijk bleef de verstandhouding goed en toen er enkele jaren later grote werkeloosheid heerste langs de grote rivieren, waren er nog bedrijven die op voorspraak van de Smitten werk toebedeeld kregen van de overheid. Maar de gebroeders onderhielden ook vriendschappelijke betrekkingen met de Hoofdingenieur van de Marine, waardoor zij in aanraking kwamen met invloedrijke kringen in de regering, handel en industrie.

Vanwege de crisis keken J&K Smit ook buiten de landsgrenzen. Koning Willem III bood de keizer van Japan een oorlogschip aan, wat de interesse voor de Nederlandse scheepsbouw aanwakkerde. Vanuit Japan volgden enkele opdrachten waarvoor J&K Smit een droogdok wilden bouwen, wat echter nooit is gerealiseerd. In de jaren tot 1897 zijn er verschillende kleine schepen gebouwd voor de overheid. Om zomaar wat te noemen, 28 barkassen, 3 schokkers, 3 vletten, 2 sloepen, een pont en 3 stoomschepen voor de Torpedodienst. Verder werd de werf in Krimpen vaak gebruikt voor reparatiewerkzaamheden.

In deel 2 over J&K Smit meer over de zeilschepen die er gebouwd werden en hun baggermateriaal.

Bronnen:

- * *IHC Smit Kinderdijk*
- * *Historische Vereniging Crempene, Krimpen aan de Lek*
- * *Nieuwe Rotterdamse Courant*
- * *Nederlands Handelsblad*
- * *Honderd jaar scheepsbouw aan Noord en Lek*
- * *Spiegel der Zeilvaart* 29+86.10,1987.2 en 10, 1888.1.

De Scheepsbel is terug in Krimpen aan de Lek

De scheepsbel is in 2015 na 130 jaar weer terug gebracht naar Krimpen aan de Lek. De bel is afkomstig van de driemast ijzeren bark ‘Krimpen aan de Lek’ gebouwd in 1885 in opdracht van reder Pieter van der Hoog op de werf J&K Smit, beiden gevestigd aan de Rijdsdijk. Het zeilschip meet 1078 ton en was bedoeld om vrachten overzee te vervoeren.

Het schip is in 1902 vergaan in Straat Torres voor de kust van Papoea-Nieuw-Guinea bij de Fly rivier. Het was met kolen geladen op weg van Newcastle (oost Australië) naar Semarang op Java (Indonesië). Kapitein van der Vegte wist zich met zijn 20-koppige bemanning te redden.

In 1985 is deze scheepsbel, hangend aan een mast van het gekapseide schip, gevonden door een duiker, de heer Jim Prescott uit Darwin (Noord Australië). Hij was van mening dat de bel in Krimpen aan de Lek thuishoorde.

Op 27 juni 2015 is de scheepsbel door de heer Jim Prescott officieel overgedragen aan de historische vereniging Crempene en daarmee aan de Krimpense bevolking. Tijdens de overdracht waren de nazaten van de reder aanwezig. De scheepsbel en een schilderij van de bark 'Krimpen aan Lek' hangt nu in het Cultuurhuis en is bij openingstijden te bezichtigen.

Rijsdijk 64, directeurswoning, bouwjaar ca 1865

De karakteristieke woning staat nog steeds aan de Rijsdijk en is een gemeentelijk monument. Een fabrikantenvilla, behorend bij de voormalige scheepswerf J&K Smit. Het was de directeurswoning, later gebruikt als kantoor en nu woonhuis. Het ligt buitendijks aan de voet van de kruin van de dijk. Het is twee hoog met een plat dak. Het is gepleisterd tot aan de dakrand met gepleisterd plint, hoekpilasters en kroonlijst met attiek. Er zijn rechthoekige ramen met eenvoudige lijst en afgeronde hoeken. Boven de entree een balkon met smeedijzer hekwerk.

In 1847 begonnen Jan en Kornelis (Kees), zoons van Jan Smit, in Kinderdijk een werf onder de naam J. & K. Smit. De zaken gingen in Kinderdijk zo goed, dat ze in 1853 een nieuwe werf in Krimpen a/d Lek kochten, waar Kornelis de zorg op zich nam, terwijl Jan de werf in Kinderdijk bleef beheren.

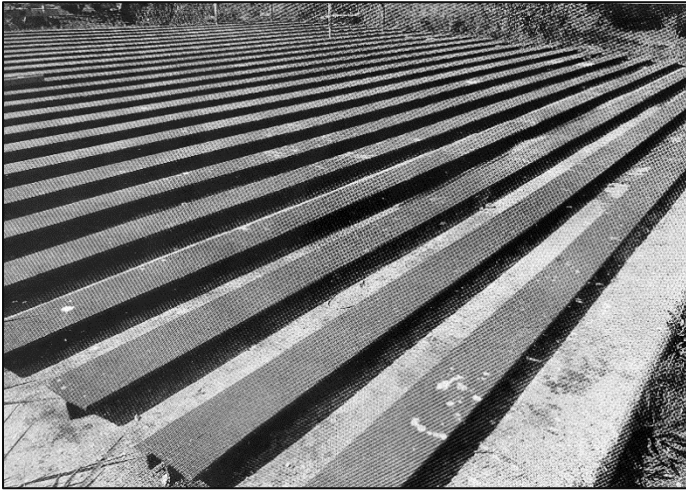
Tijdens de crisis in de dertiger jaren kwam de scheepsbouw in moeilijkheden en als reparatiewerf raakte men in Krimpen achterop. De oorspronkelijke leiders van de familie Smit waren gestorven. Het werd een N.V. Na de oorlog is men begonnen om

de zaak weer op te bouwen tot 1947. Men heeft toen de 'Aluminium Verwerkende Industrie J & K Smit, AVI' opgericht. Er werd op de bouwhelling een overkoepelende loods gezet voor de bouw van mijnnevgers voor de marine.

Alle loodsen zijn nu afgebroken. Op het terrein van de scheepswerf lagen meerdere sloopshellingen o.a.

een dwarshelling. Er resteert enkel nog een deel van de langscheepshelling. Ook de spantenvloer is nog zichtbaar op het terrein.

Het restant van de helling is te zien vanaf de dijk naast het huis Rijdsdijk 64.

Mededelingen:

- Vergeet niet de najaarsbijeenkomst op woensdagavond 3 november in uw agenda te zetten
- In de pauze van de najaarsbijeenkomst is er een verkoop van dubbele boeken over Krimpen aan de Lek.
- Verder hebben we verschillende ansichtkaarten uit de Krimpenerwaard.
- Ook van de door onszelf uitgebrachte blauwe boekjes zijn er nog verschillende te koop.
- In de HOP, in de bibliotheek, is de expositie over de gemeentelijke- en rijksmonumenten nog te zien.
- Iedere eerste vrijdagmiddag van de maand is het Historische Café in de bibliotheek. Van 14.00 uur tot 16.00 uur zijn er bestuursleden aanwezig in het Cultuurhuis.
- Iedere donderdagochtend kan het archief bezocht worden in de Dertienhuizen, van 10.30 uur tot 12.30 uur. Andere dagen op afspraak.
- In de hal van de Dertienhuizen staat ook een vitrinekast met wisselende exposities.

COLOFON

Oud Nieuws wordt uitgegeven door de historische vereniging van Krimpen aan de Lek 'Crepene'

Redactie en opmaak: Gijs en Elsa Moerkerken

Correctoren: Jan Kees Wepster, Bert van den Herik

Secretariaat: Annetje Ockerstraat 19
2931 PJ Krimpen aan de Lek

Tel: 0180-523769

e-mail: crepene@ziggo.nl

website:

www.historischeverenigingcrepene.nl

facebook: www.facebook.com/historischeverenigingcrepene